

Тема: Методи та прийоми розвитку діалогічного та монологічного мовлення.

План:

1. Поняття зв'язного мовлення.
2. Навчання дітей діалогічного мовлення.
3. Особливості навчання дітей монологічного мовлення.
4. Методи та прийоми навчання дітей монологічного мовлення.

1. В опануванні мовленням дитина йде від частини до цілого (слово – декілька слів – прості фрази – речення – зв'язне мовлення).

Зв'язним називають таке мовлення, яке може бути зрозумілим на основі його власного предметного змісту.

Завдання розвитку *зв'язного мовлення* посідає головне місце в загальній системі роботи з розвитку мовлення в дошкільному навчальному закладі. Навчання зв'язного мовлення є водночас і метою, і засобом практичного опанування мовою. За допомогою добре розвинутого зв'язного мовлення дитина навчається чітко та ясно мислити, встановлювати контакт з тими, хто її оточує, брати участь у різних видах дитячої творчості.

Зв'язне мовлення виконує низку важливих функцій, головною з яких є комунікативна, що реалізується у двох основних формах – **діалозі** та **монологі**. Кожна з них має свої специфічні особливості.

2. Діалог – це розмова двох або кількох осіб. Він складається із запитань та відповідей (здебільшого невеликих, неповних, питальних та окличних речень простої будови). Діалог відбувається у певній ситуації та супроводжується виразною інтонацією, мімікою, жестами.

Враховуючи, що діалогічне мовлення впливає на дитину з перших хвилин її життя, і визнаючи його важливість для розвитку особистості, педагоги й батьки прагнуть до формування діалогічної компетентності.

Базовий компонент дошкільної освіти так визначає **зміст діалогічної компетенції**:

- дитина вільно вступає в розмову з іншими дітьми, а також дорослими (як знайомими, так і незнайомими);
- підтримує запропонований діалог відповідно до теми або не втручається в розмову;
- відповідає на запитання за змістом картини, художніх творів;
- виконує словесні доручення, звітує про їх виконання.

Розвиток діалогічного мовлення дітей дошкільного віку відбувається за умов створення активного мовленнєвого середовища, під час взаємодії з тими, хто їх оточує, паралельно в кількох системах: «дитина - дитина», «дитина - дорослий», «дитина - одноліток».

Основні форми діалогічного мовлення:

Розмови вихователя з дітьми (імпровізований діалог).

Вихователь упродовж дня постійно спілкується з дітьми, організовує з ними розмову з будь-якого приводу. Для виникнення розмови необхідна довірлива, спокійна атмосфера в групі, повага з боку дорослих до особистості дитини, її інтересів, нахилів, настрою. *Тематика, тривалість, зміст розмови* визначається ситуацією, педагогічними завданнями, бажанням дітей чи дорослих. Розмови можуть бути *колективними та індивідуальними*. У молодшому віці коло розмов обмежуються тим, що безпосередньо оточує дітей – *іграшки, сім'я, стосунки з товаришами*.

З віком тематика розмов розширюється. Так, наприклад, в старшому – *спорт, мультфільми, життя тварин, казкові сюжети...*

Упродовж дня діти спілкуються не тільки з дорослими, а й між собою: обмінюються думками, узгоджують свої дії, сперечаються, наполягають. Прагнуть переконати тощо. *Завдання вихователя* – підтримувати активність дитини у спілкуванні, переконливо доводити, що успіх у спільній діяльності залежить від уміння вести діалогічне мовлення.

Словесні доручення. Ефективний засіб формування діалогічного мовлення, засвоєння правил мовленнєвого етикету є прийом словесних доручень. Щоб привчити дітей виражати словами свої дії, вихователь повинен дати зразок виконання доручення:

«Марійка, підійди, будь ласка, до Світлани Миколаївни і попроси її винести кошик з іграшками на вулицю. До неї звернешся так: С.М., винесіть, будь ласка, кошик з іграшками на вулицю». Або «Марійка, підійди, будь ласка, до Світлани Миколаївни і попроси її винести кошик з іграшками на вулицю. Коли ти підійдеш до неї, що ти тоді скажеш?». Не менш значущим є звітування дитини про виконання доручення: «Марійко. Розкажи, як ти говорила зі С.М. Коли ти підійшла, що вона робила? Що ти їй сказала? А як вона відповіла? От бачиш, як важливо ввічливо попросити. Ти молодець! Дякую».

Дидактична гра. Науковці зазначають, що останнім часом із різних психологічних, педагогічних та соціальних причин діти нерідко замінюють ігрові стосунки *простим маніпулюванням іграшками*, яке не потребує змістовного спілкування.

Завдання вихователя - допомогти дітям установити ігрову взаємодію, наповнити її цікавим змістом для дітей, спонукати до діалогу.

(зразок) Телефона розмова (або «Знайомство», «Зустріч друзів»)

Мета: формувати вміння вести діалог домовленості.

Матеріал: (...іграшки)

Хід вправи: ... пропонується по телефону домовитись про зустріч біля зоопарку:

...: - Привіт!

...: - Привіт. Радий чути твій голос.

...: - Давай разом підемо до зоопарку?

...: - Давай. А коли зустрінемося?

...: - Десь о 12 годині біля входу. Ти згідний?

...: - Добре. Це мене влаштовує. До зустрічі.

Вихователь пропонує кожній парі дітей по телефону домовитись про зустріч.

Мовленнєві ситуації. Вони спрямовані на розвиток уміння домовлятися, запитувати співрозмовника, дотримуватися правил мовленнєвого етикету, виказувати співчуття, доводити свою позицію. Для застосування цього прийому можна використати наочність (наприклад: сюжетні картинки; відтворення реальної ситуації – міліціонер розмовляє з дитиною, яка загубилася в магазині, або знайомство з новою дівчинкою, яка прийшла до дитсадка,)

(зразок) «Бюро знахідок». Вихователь розподіляє ролі матері, доньки, чергового із бюро та пропонує розіграти діалоги:

Вихователь: Прийшла донечка додому, сумує. А мати її запитує.

Мати: Чому ти така сумна? Що трапилось?

Донька: У парку я загубила ляльку.

Мати: Що ж нам тепер робити? Ти можеш пригадати. Де це трапилось?

Донька: Так. Може нам зателефонувати в бюро знахідок?

Мати: Це бюро знахідок? Ви не знаходили нашу ляльку?

Черговий: Де ви її загубили?

Мати: Моя донька говорить, що в парку на лавці.

Черговий: Розкажіть, яка вона? Якого кольору в неї волосся, сукня?

Донька: У неї світле волосся, червона сукня, а ще вона має черевички.

Ігри-драматизації та інсценізації. Для драматизації використовуються казки з чітким динамічним сюжетом, повторами, короткими діалогами («Колобок», «Ріпка», «Рукавичка», «Котик і півник»).

Бесіда – це основний метод розвитку діалогічного мовлення. Це організована цілеспрямована розмова вихователя з дітьми на певну тему, яка складається із запитань і відповідей.

Під час бесіди діти навчаються мислити, швидко пригадувати, аналізувати, порівнювати, висловлювати судження, робити висновки, формулювати власні думки.

Класифікація бесід:

- ✓ За картиною чи змістом художнього твору (*залежно від мети і методу*) – вступна, супроводжувальна, заключна, тематична, узагальнювальна бесіди;
- ✓ *відповідно до змісту* – пізнавальна, морально- етична, побутова бесіди.

Основною у дошкільному закладі є *узагальнювальна* бесіда, метою якої є узагальнення, уточнення та розширення знань дітей з певної теми. Структура бесіди залежить від теми, змісту, віку дитини і охоплює такі елементи як початок, основа та прикінцева частина.

Структура узагальнювальної бесіди:

Початок бесіди

Мета – активізувати увагу й мислення дітей, викликати в їхній уяві живі, яскраві образи, пов'язані з темою бесіди, створити потрібний емоційний настрій, націлити дітей на обговорення низки питань.

Методичні прийоми: звернення до досвіду дітей, розповідь, розгляд картин, іграшки, предмети, проблемне запитання, загадки, читання вірши з теми бесіди.

Наприклад, бесіду на тему «Подарунок» можна розпочати із запитання, яке зосередить увагу дітей на значенні ключового слова «подарунок»: «Чи чули ви коли-небудь слово *подарунок*? У яких випадках? Як ви пояснили б людині з іншої планети, що таке подарунок? Чи може яка-небудь річ стати подарунком? За яких умов?».

Основна частина

Мета – систематизація та впорядкування знань, набутих дитиною раніше, розширення кола знань способом спільного обговорення.

Методичні прийоми: розглядання картини, художнє читання тексту, обговорення, ***запитання*** за змістом картини, художнього твору, ілюстрацій, узагальнення, вказівки. Кожний прийом має закінчуватися узагальненням вихователя. Зміст бесіди, чергування методів та прийомів націлені на постійну мобілізацію уваги, пам'яті, активізацію мислення та мовлення дітей.

Успіх бесіди багато в чому залежать від правильно *поставлених перед дітьми запитань*. Усі запитання можна поділити на такі групи:

залежно від характеру розумових завдань (*репродуктивні*, які потребують простої констатації фактів,

та *евристичні*, або *пошукові*, проблемні, спрямовані на встановлення зв'язків між предметами і явищами);

залежно від ролі й місця в бесіді (основні, які вихователь готує, та *допоміжні*, що постають під час заняття).

Чим старшими стають діти, тим більшого значення набувають *пошукові запитання і завдання*. Причому запитання доцільно поєднувати із творчими завданнями. Наприклад, вихователь пропонує дітям пригадати три зимові місяці і намалювати, яким буває сніг (погода, сонце, небо) на початку зими, серед лютих зимових холодів та перед настанням весни. Свої малюнки діти, обговорюють у підгрупах, коментуючи та пояснюючи їх. Бесіда стає дійсно корисною, природною, невимушеною, привчає дітей прислухатися до думок інших, брати участь у розмові.

Під час бесіди: не зловживати запитаннями і не вимагати від них повних відповідей, вести бесіду природно, спонукати дітей до запитань, заохочувати до оцінки висловлюваних думок та їх словесного викладу всіма дітьми, не давати дітям можливості відхилятися від основної теми бесіди, непомітно підводити їх до кінцевих висновків.

Прикінцева частина

Мета – підвести дітей до узагальненого самостійного висновку стосовно предмета бесіди.

Методичні прийоми: педагогічна оцінка, узагальнення педагога, прислів'я, знайомий вірш, художнє оповідання, дидактична гра.